

EGE BÖLGESİNDE KAYBOLMAYA YÜZ TUTMUŞ EL DOKUMALARI VE DEĞİŞİM SÜRECİ Hand-Weavings About to Disappear in Aegean Region and The Process of Change

Nesrin ÖNLÜ*

Özet: Ege bölgesinde el dokuma kaynakları, değişen yaşam koşulları nedeniyle her geçen gün yok olma tehlikesi ile karşı karşıyadır. . Ege Bölgesi'nde kaybolmaya yüz tutmuş el dokumaları ve değişim süreci araştırılırken, halı- kilim ve düz dokuma yaygılar araştırma kapsamı dışında tutulmuştur.

Ege Bölgesi sekiz ilden oluşmaktadır. İzmir, Manisa, Denizli, Aydın, Muğla, Uşak, Kütahya, Afyon. 'Ege Bölgesi El Dokumaları', sekiz ilde günümüze kadar varlıklarını farklı alanlarda sürdürmüşlerdir. Bugün el dokumaları yoğun olarak giysilik ve ev tekstilleri ürünleri olarak varlıklarını sürdürmektedir. Her bölgede malzeme, renk, desen, kullanım alanı açısından benzerlikler ve farklılıklar gösteren ve her biri kendi özel kimliklerine sahip el dokumaları, İzmir'in Ödemiş ve Tire, Muğla'nın Üzümlü ve Yeşilyurt, Denizli'nin Babadağ ve Buldan ilçeleri ile Kızılcabölük beldesinde üretimlerine devam etmektedirler.

Bu illerin farklı ilçeleri ve kapsadıkları yöreler ile, Aydın, Uşak, Kütahya ve Afyon da el dokumaları kapsamında sadece düz bez dokunmaktadır. Adı geçen iller ve çevresinde bir süre öncesine kadar düz bez dışında dokunan diğer el dokumaları, bugün sadece yazılı ve görsel kaynaklarda bilgi ve görsel malzeme olarak yer almaktadır. Buna karşın, Aydın ve Uşak'da el dokumacılığı yerini fabrika üretimine bırakarak, bir sanayi kolu halinde, günümüz anlayışında dokuma üretimini devam ettirmektedir.

Yukarıda sözü edilen bilgiler ışığında, 'Ege Bölgesi'nde Kaybolmaya Yüz Tutmuş El Dokumaları ve Değişim Süreci', özellikle el dokumalarının daha yoğun olarak üretildiği İzmir'in Ödemiş ve Tire, Muğla'nın Yeşilyurt ve Üzümlü, Denizli'nin Buldan, Babadağ ve Kızılcabölük ilçelerinde hem kaybolmaya yüz tutma hem de değişim süreci nedenleri ile birlikte ele alınacak, diğer il ve yörelerinde el dokumalarının kaybolma nedenleri üzerinde durulacaktır.

Anahtar sözcükler: Ege Bölgesi Geleneksel El Dokumaları, değişim süreci, kaybolma nedeni.

* Doç.-, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü.

Abstract: Resources of hand weavings tend to diminish day by day due to changing living conditions in Aegean Regean today. In given areas in particular, they are exposed to a complete disappearance. Carpets, kilims and plain – weaving textiles have been excluded from research while studying hand-weaving items and the process of change in that they are apt to disappear.

Turkish Agean Region consist of eight procinces: Izmir, Manisa, Denizli, Mugla, Aydın, Kütahya, Uşak and Afyon. The hand- weaving items included in apparels and home textiles to be discussed in the circular exist in differrent dimensions there in. Hand-weavings to be debated continue to be produced in tradational way in Tire and Odemiş, Izmir ; Yeşilyurt, Mugla; Buldan and Babadag, Denizli. For instance, in Buldan and Babadag, hand – weavings are both tradational made and produced in automatic and semi-automatic looms in combination with chancing technology using different textiles materials. Therefore, the region has long been of great importance since antiquity, which of course enables hand – weaving to become an industry available to modern conditions. Fashion has recently been observed to influence hues, designs and materials used in today's textiles. Fashion also determines quantity of purely conventionally- produced items. In the sence that they increase or decrease accordingly.

In other districts of the above - said provinces, and Kütahya, Afyon, Uşak and Aydın, plain cloth weaving prevails within the context of tradational hand- weaving proceses. Other hand- weaving items which existed until recently are now disaplayed as informative and visual textiles in the literature. Aydın and Uşak maintain modern – style weaving in the form of an industry based on factory line.

In the light of the above – mentioned knowledge, one will discuss hand – weaving İtems about to disappear and the process of change in districts, Tire and Odemiş, Izmir; Yeşilyurt and Uzumlu, Mugla; and Buldan, Babadag and Kızılcaölük Denizli where hand-weaving prevails in particular, as well as reaons for their disappearances in other districts and provinces.

Keywords: Aegean Regean Tradadional hand weaving, process of change, reason of disappear.

Giriş

Bugüne kadar varlıklarını sürdüren el dokumaları hem orijinal kimliklerini korumaya hem: de çağın modern sistemlerine ve yaşam biçimlerine ayak uydurmaya çalışmaktadırlar. Daha da vurgulamak gerekirse; belli ölçüde çağa uyum sağlayan el dokumaları günümüze kadar varlıklarını sürdürebilmişlerdir. El dokumaları özellikle bazı yörelerde tamamen yok olma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Ege Bölgesi'nde kaybolmaya yüz tutmuş el dokumaları ve değişim süreci araştırılırken, özetle de söz edildiği gibi halı- kilim ve düz dokuma yaygılar araştırma kapsamı dışında tutulmuştur.

Giysilik ve ev tekstilleri ürünleri açısından ele alınacak olan 'Ege Bölgesi El Dokumaları', İzmir, Manisa, Denizli, Aydın, Muğla, Uşak, Kütahya, Afyon

olmak üzere sekiz ilde günümüze kadar varlıklarını farklı boyutlarda sürdürmüşlerdir. Bugün, bölge kapsamında malzeme, renk, desen, kullanım alanı açısından benzerlikler ve farklılıklar gösteren ve her biri kendi özel kimliklerine sahip el dokumaları, özellikle İzmir'in Ödemiş ve Tire, Muğla'nın Üzümlü ve Yeşilyurt, Denizli'nin Babadağ, Buldan ve Kızılcabölük ilçelerinde üretimlerine devam etmektedirler.

Bu illerin farklı ilçeleri ve kapsadıkları yöreler ile, Aydın, Uşak, Kütahya ve Afyon'da el dokumaları kapsamında sadece düz bez dokunmaktadır. Adı geçen iller ve çevresinde bir süre öncesine kadar düz bez dışında dokunan diğer el dokumaları, bugün sadece yazılı ve görsel kaynaklarda bilgi ve görsel malzeme olarak yer almaktadır. Buna karşın, Aydın ve Uşak'ta el dokumacılığı yerini fabrika üretimine bırakarak, bir sanayi kolu halinde, günümüz anlayışında dokuma üretimini devam ettirmektedir.

Yukarıda sözü edilen bilgiler ışığında, bu makalede, öncelikle kaybolmaya yüz tutmuş el dokumalarından kısaca bahsedildikten sonra, değişim süreci ve kaybolma nedenleri üzerinde durulacaktır.

Ege Bölgesi'nde Kaybolmaya Yüz Tutmuş El Dokumaları

Ege Bölgesi'nde, 'Giriş' bölümünde sözü edildiği gibi, günümüzde de üretimleri devam eden el dokumaları; İzmir'in Ödemiş ipekli dokumaları ve Tire Beledi dokumaları, Muğla'nın Yeşilyurt ve Üzümlü Dokumaları, Denizli'nin Buldan, Babadağ ve Kızılcabölük dokumalarıdır.

İzmir'in 'Ödemiş ilçesinde ipekli dokumacılığın tam olarak hangi tarihte başladığı bilinmemektedir. İzmir Ticaret ve Sanayi Odası Mecmuası 1927 yılı 8.sayısında, Ödemiş'i tanıtan yazıda çok eski zamanlardan beri Ödemiş'te el dokuma tezgahlarında zarif ipekli kumaşlar ve peştamallar dokunduğuna dair bilgiler yer almaktadır.

Ödemiş'te geçmişten günümüze dokunmaya devam eden ve bugün üretimleri gittikçe azalan yöre kumaşlarının bazıları Pembezar, Puşi, Bürdü, Bürümcük, Peştamal, Çiğ Çarşafı, İdare Bezi, İpek Çarşaf, Göynek Bezi, İpek Mendil (Yağlık) ve Sehpa Örtüleridir. Yapılan araştırma sonucunda tüm bu kumaşların sayıları iki ya da üçü geçmeyen küçük atölyeler dışında, otomatik tezgahlarda Ödemiş İpek de dokunduğu tespit edilmiştir. Mert İpek ise, geleneksel etkilerin hissedildiği günün kumaş modasına uygun ipekli kumaşlar dokumaktadır.

Bugün İzmir'in Tire ilçesinde el dokumacılığı denince akla, geçmişte olduğu gibi 'Beledi Dokuması' gelmektedir ve Belediye dokumaları jakarlı dokumanın atası olarak kabul edilebilir. 1500lü yıllarda geliştirilmeye başlanan, dokunduğu dokuma tezgahına da ismini veren Belediye dokumaları 16.y.y. dan itibaren üretilmeye başlanmıştır. Belediye tezgahlarında halkın gereksinimlerini

karşılama amacıyla olduğu kadar Osmanlı ve Avrupa saraylarına da kumaşlar dokunduğu yazılı kaynaklarda yer almaktadır. ‘Beledi dokumalarını işlevselliği nedeniyle diğer dokumalardan ayıran en belirgin özellik çift katlı (yüzlü) olmasıdır. Bu nedenle oldukça sağlam bir kumaştır. Belediye tezgahı 24 çerçeveye 13 pedalın kumanda edilmesiyle çalışan özel bir tezgahdır’ (Öztürk ve Kavcı, 2000,70).

Aynı yıllarda, halkın kullandığı giysiler, evlerdeki perdeler, divan ve yatak örtüleri ile birlikte Yeniçeri Ocağı’nın iç zıbnınlıkları-gömlekleri de Belediye’den yapılmaktaydı. Yine aynı yıllarda Belediye dokumasını öğrenen Bursa esnafı Ahilik bayraklarını Belediye’den üretmişlerdir.

Beledi Dokuması Tire’de olduğu gibi Bursa ve Konya’da da bilinmektedir. Belediye dokumalarına, Konya’da ‘Veledi’, diğer illerde ‘Karacaoğlan Dimisi’ de denmektedir (Özbel, 3).

Denizli’nin Buldan ilçesinde ise dokumacılık antik dönemlere kadar uzanır. Buldan antik dönemde Triapolis olarak bilinir. Bölgeyi batıya, Anadolu içlerine ve Mezopotamya’ya bağlayan ‘Büyük Kral Yolu’nun üzerinde yer aldığı için, ticaretin ve dokumacılığın bu yörede gelişmesini sağlamıştır. 1215 yıllarında yöreye Anadolu Selçuklu Devleti tarafından yerleştirilen Türklerle de dokumacılık, kendi dokuma kültürleri ile yöredeki dokuma kültürünü birleştirmeleri ile gelişmiş ve günümüze kadar devam etmiştir. Dokumacılık hem geçmişte hem de günümüzde yöre halkının en önemli geçim kaynağı olmuştur.

Günümüzde halen geleneksel tarzda evlerde oturan Buldanlılar, evlerinin alt kısımlarını ya da bir bölümünü dokuma atölyesi olarak kullanmaktadırlar ve geçmişte olduğu gibi bugün de her evden tezgah sesleri gelmektedir.

‘Buldan Dokuması’ denince öncelikle akla ‘Buldan Bükülü Bezi(Bürümcük)’ gelir. Buldan’da günümüzde dokunan diğer kumaş türleri ‘Parça Malları’ ve Metre Malları’ olmak üzere iki tiptedir. Parça Malları; peştamallar, üstlükler(Başörtüleri), çarşaf, mendiller, masa örtüleri ve havlulardır. Metre Malları; astarlık, pantolonluk, branda ve bükülü bezdir.

Denizli’nin ilçesi Babadağ’da da dokumacılık Buldan da olduğu gibi antik dönemlere kadar dayanır ve 700 yıllık bir geçmişe sahiptir. Dokumacılık geçmişte olduğu gibi bugün de ilçe ekonomisinde en önemli yere sahiptir. Buldan’da olduğu gibi ilçeden her evden tezgah sesleri gelmektedir. Aile işletmeciliği şeklinde yapılan dokumacılıkta aile bireyleri nöbet sistemi ile çalışmaktadır.

İlçede 2005 yılı itibari ile büyük çoğunluğunda çarşaf ve benzeri ürünlerin dokunduğu kayıtlı olarak 5500 civarında dokuma tezgahı bulunmaktaydı. Babadağ’da Çarşaf dışında masa örtüleri, dekoratif amaçlı örtüler, yatak örtüleri, pike, havlu, ham bez de dokunmaktadır. İlçede dokumacılık evlerdeki dokuma tezgahları ile birlikte dokuma fabrikaları şeklinde de üretim vermektedir. Yine Nisan 2008 itibari ile ilçede 24 fabrika, 60 civarında atölye mevcuttur. Babadağlı

dokumacıların bir kısmı da Denizli’de kurdukları fabrikalarda üretimlerine devam etmektedirler.

Denizli’ye bağlı Kızılcabölük beldesinde dokumacılık 600 yıllık bir geçmişe sahiptir. Orta Asya’dan göç eden uç beylerinin bir kısmı yöreye yerleşerek bölge halkını oluşturmuşlardır. Göçebe olarak gelen halk, keçi kılı ve yünü eğirerek iplik haline getirip, ihtiyaçları için giyecek, heybe, çuval, çul, kese benzeri ürünler dokurken, yörede pamuklu dokumacılığı öğrenip, geliştirmişlerdir. 5000 nüfuslu Kızılcabölük halkı bugün, geçim kaynağının çoğunluğunu dokumacılıktan elde etmektedir.

Muğla’nın Yeşilyurt ilçesinde ise dokumacılık günümüzde de devam etmektedir. ‘Muğla’ya 14 km uzaklıktaki Pisi kasabası ya da 1962 yılından sonra kullanılan ismiyle Yeşilyurt Belediyesi, yaklaşık 2500 yıllık bir Kayra antik yerleşimidir (Sezgin, 1997: 252). Yeşilyurt da el dokumacılığı ve ipekböceği üreticiliği 250 yıllık bir geçmişe sahiptir. El dokumacılığının yerini zaman içinde otomatik tezgahlarda üretilen dokumaların alması ve bu hızlı üretime ayak uyduramayan yöre dokumaları çeyizlik amacıyla az da olsa üretilerek varlığını sürdürmüştür.

Yeşilyurt da bugün çoğunluğunu pamuklu kareli ürünlerin yer aldığı ipekli, pamuklu ve yünlü dokumalar üretilmektedir. 1994-95 yılları arasında Beymen ve Vakko yöre dokumalarını koleksiyonlarında kullanıldığı bilinmektedir.

Muğla Fethiye’nin Üzümlü Köyünde dokuma denince akla yöreye ait DASTAR dokuması gelir. Fethiye’nin, Üzümlü başta olmak üzere, İncir köy, Orta köy ve Paşalıda üretilen Dastar dokumasının tarihi Türk Boyları’nın bölgeye yerleştiği zamanlara kadar eskidir. Erken dönemlerde çevre köylerde yetiştirilen ipek kozalarının işlenmesi üretilen ipekten dokunan Dastar, Kanat, Mendil, Gömlek, İpek olarak isimlendirilen dokumalar o dönemlerde Bursa yöresi ipeklileri ile kıyaslanacak düzeydeydi. Bugün sarı kozanın bölgede yetiştirilmemesi nedeniyle ipek böceği yetiştiriciliği kaybolup gitmiştir.

El Dokumalarındaki Değişim Süreci

Türkiye genelinde, tüm bölgelerimize ait el dokumalarımızda olduğu gibi, Ege Bölgesi el dokumalarında değişim süreci hammaddeden kullanım alanına, üretim aşamalarından pazarlama alanlarına kadar tüm aşamalarda görülmektedir.

Bu nedenle değişim sürecini,

- 1- Hammaddede
- 2- İpliklerin üretim biçimlerinde, inceliklerinde ve kalitelerinde
- 3- Tezgah tipi, özellikleri ve sayılarında
- 4- Motif ve desenlerinde
- 5- Renklerinde

- 6- İpliklerin boyanma biçimlerinde ve boya türlerinde
- 7- Kalitesinde
- 8- Dokumaların türünde
- 9- Üretim alanında
- 10- Kullanım alanında
- 11- Dokuma ustalarının sayılarının gittikçe azalmasında ve de üretimin fabrikasyona kaymasında
- 12- Üretim biçimlerinde ve pazarlama yöntemlerinde olmak üzere maddeler halinde sınıflandırabiliriz.

Türkiye genelinde olduğu gibi, Ege Bölgesi el dokumalarında değişim süreci belirli nedenlere bağlıdır. Değişim sürecinin nedenlerinin başında; öncelikle geçmişten günümüze sosyo-ekonomik farklılaşmalar nedeniyle değişim gösteren yaşam koşulları ve bu kapsamda örneğin, aile fertlerinde çocukların dokumacılık öğrenme yerine okumayı ya da kazanç getirecek başka iş kollarını tercih etmeleri, moda faktörünün de içinde yer aldığı kültürel ve ticari farklılaşmalar, turizm faktörünün ön plana çıkması, ülkede yaşanan ekonomik krizler ve de teknolojideki gelişmelere ayak uydurmak için otomatik tezgahlara geçiş gelmektedir. Sözü edilen bu nedenler değişim sürecinde;

1-Hammaddede; doğal elyaflardan üretilmiş iplikler yerine yapay elyaflardan üretilmiş ipliklere geçiş,

2- İpliklerde; hammaddenin elde bükülmesiyle elde edilen ipliklerin kullanılması yerine fabrikada üretilen ipliklerin kullanılması,

3- Tezgah tipinde; ahşap el dokuma tezgahlarından yarı ve tam otomatik tezgahlara geçiş,

4- Motif ve desenlerde; geleneksel motiflerle birlikte bu motiflerde günün moda anlayışına uygun motif ve desenlerden etkilenmelerin yer alması,

5- Renklerde, yörelere ait geleneksel renklerle birlikte yine günün moda renklerinden de etkilenmeler, kullanım amacı farklılığı nedeniyle geleneksel renklerin zaman zaman kullanım dışı olması,

6- İpliklerin doğal boyalar yerine kimyasal boyalarla boyanmaları, el yerine fabrikalarda boyama,

7- Kalitesinde; dokumaların en ve boylarının ölçülerindeki değişim ve ticari kaygıyla, el dokumasından kaynaklanan hataların en aza indirgenmesi için otomatik tezgahlarda dokunmasıyla kalite yükseltiminin sağlanması,

8- Dokumaların türünde; geleneksel kapsamda peştamal, ipek mendil, üstlük, baş örtüsü gibi dokuma türleri ile birlikte masa örtüleri, dekoratif amaçlı örtülerin de dokunmaları, güne ayak uydurma yüzünden alışkanlıkların değişmesine bağlı olarak bazı dokuma türlerinin yok olması (peşkir yerine havlu kullanılmaya başlanması gibi),

9- Üretim alanında; çeyizlik ya da günlük ihtiyaçlar için üretim yerine, turistik amaçlı, moda kapsamlı ve moda kapsamında markalaşma düşüncesi ile ticari kaygıyla üretim,

10- Kullanım alanında; çeyizlik ve ihtiyaç amaçlı üretilen peştamal, mendil, üstlük, baş örtüsü, peşkir v.b. tüm el dokumalarının kendi kullanım alanları dışında giysilik olmadığı halde giysi, ev tekstili ürünü olmadığı halde ev tekstili ürünün olarak kullanılmaları, hatta tüm el dokumalarının dekoratif amaçlı olarak kullanımları,

11- Dokuma ustalarının sayılarının, değişen ekonomik dengeler, maddi yetersizlikler ve dokumaların beklenen kazancı sağlamamaları nedeniyle azalmaları ve üretimin belli yörelerde fabrikalaşması,

12- Dokumacılığın ev üretimlerinden kooperatifler, özel kuruluşlar ve fabrikalar gibi belli merkezlere kayması. Evinde kendi ihtiyaçları ve geçimi için dokumacılık yapanların sözü edilen merkezlere üretim yapmaya başlamaları şeklinde kendini göstermektedir.

Yukarıda belirtilen on bir maddeyi yörelere ait örneklerle açıklayacak olursak;

Hammadde açısından, örneğin Ödemiş ipekli dokumaları için gerekli olan ipek geçmişte yörede üretilen ipek kozalarından elde edilirken, ipek bugün Çin'den temin edilmektedir ya da çok az sayıda Bursa Koza Birlikten temin edilen ipek kozalarından sağlanmaktadır.

Tire Beledi dokumalarında kullanılan ipeğin hem kalitesi hem de inceliği zaman içinde değişim göstermiş, ipek iplik gittikçe kalınlaşmıştır. Çözgüde pamuk yerine orlon ya da diğer sentetik iplikler kullanılmaya başlanmıştır. Pamuk ipliğinin inceliğinin zaman içinde değişerek, gittikçe kalınlaşması, fabrika üretimi hazır ipliklerin kullanımıyla çözgüde 20 numaradan 12 numaraya atkıda 4 numara şeklinde değişim göstermiştir.

Denizli Buldan'da da dokumalarda ipek neredeyse hiç kullanılmamaktadır. Hem ipeğin hem de pamuğun yerini yapay elyaflardan üretilmiş suni ve sentetik iplikler almıştır.

Denizli Kızılcabölük'de ipek, pamuk ve ketenden kumaşlar üretilmekle birlikte, bunlar çoğunlukla tam otomatik tezgahlarda üretilmektedir. Doğal malzemenin üretimi bir iki firma yapmakta olup, çoğunluk yapay-doğal harmanlı ya da tamamen yapay ürünlere yönelmiştir.

Benzer değişim Muğla Yeşilyurt ve Üzümlü dokumaları için de geçerlidir. Yeşilyurt da kısa bir zaman öncesine kadar yörede yetiştirilen pamuk bugün Denizli'den temin edilmektedir. İpek de tıpkı Ödemiş'te olduğu gibi Bursa'dan getirilmektedir. Üzümlüde ise, geçmiş dönemlerde çözgüleri ipek ya da yün, atkıları pamuk olan dokumalarda bugün tamamen pamuk ipliği kullanılmaktadır.

Yukarıda sözü edilen değişim, adı geçen ilçelerde ve diğerlerinde hammadde ile birlikte iplik üretim biçimlerinde de söz konusudur. Bölge halkı ipliklerini daha önce kendisi eğirip bükerken, bugün çoğunlukla fabrikalardan temin etmektedir. Dokumalarda kullanılan doğal hammaddeli ipliklere eşdeğer yapay elyaflardan üretilen ipliklerin kullanılmasının yanı sıra şönil gibi günün modasına uygun alternatif iplikler de kullanılmaktadır. Şönil ipliği bugün en çok kullanan ilçe Buldan dır.

İplikteki değişimleri ilçe bazında ele alırsak;

Ödemiş'te dokumacı kendi yetiştirdiği ya da yörede yetişen ve satın aldığı ipek kozasından ipeğini kendi sağıarak iplik elde ederken, bugün ipek iplik Çin'den hazır olarak gelmektedir.

Ödemiş Belediyesi geleneksel ipekböcekçiliğini yeniden ilçeye kazandırmak için, Mart-Haziran 2010 tarihleri arasında gerçekleşecek 'Geleneksel İpekböcekçilik ve İpekçiliği Canlandırma Projesi' başlatmıştır. Projenin amacı; yörede geleneksel ipek böceği ve ipek iplik üretiminin yeniden canlandırılması için Bursa Koza Birlik ile işbirliğinin arttırarak, üretici sayısının çoğaltılması, Ödemiş ekonomisine etkin katkısının sağlanması ve gelecek nesillere aktarılabilecek bir planlama ve disiplin içinde ele alınarak "sürdürülebilir bir sektör" oluşturulması'dır. İlçede yine Ödemiş Belediyesi tarafından, yöre halkını ipekböceği yetiştiriciliğine teşvik etmek için, oturma başkanlığını Ödemiş Kent Konseyi Başkanı Yrd.Doç.Dr. Hüseyin AKDEMİR'in yaptığı, Ege Üniversitesi Fen Fakültesi'nden Prof.Dr. Osman Parlak, Bursa Kozabirlik Genel Müdürü İsmail Aydın, Mert İpek Dokuma İşletmecisi Zeki Mert ve Ödemiş İpek Dokuma İşletmecisi Eyüp Bayındır'ın panelist olarak katıldığı, 9 Mart 2010 tarihinde 'İpekböceği Yetiştiriciliği ve İpekçilik' başlıklı bir panel gerçekleştirilmiştir (www.odemiskentkonseyi.org).

Tire Beledi dokumalarında da ipek önceleri evlerde sağılarak elde edilirken ve pamuk da kadınlar tarafından elde eğrilip bükülürken, hem ipek hem pamuk iplik halinde fabrikalardan hazır olarak temin edilmektedir. Pamuk ipliği çoğunlukla Denizli'den gelmektedir.

Muğla Yeşilyurt da hammaddesi çoğunlukla pamuk olan dokumaların iplikleri, yörede kendi yetiştirdikleri pamuğu elde eğirip bükerek iplik elde ederken, bugün Denizli'den ham olarak alınan pamuk özel işlemlerden geçirilerek eğrilip bükülmekte yada çoğunlukla fabrika şartlarında modern sistemlerle üretilen pamuk ve pamuk ipliği kullanılmaktadır.. Denizli'den ham olarak alınan pamuk tıpkı geçmişte olduğu gibi güneşte serilerek kurutulur,'Burgu Çıkrığı' adı verilen aletle çekirdekleri çıkarıldıktan sonra yayla kabartılır ve elle bükülerek pamuk parmaklar oluşturulur. Daha sonra iplik çıkırığında iğne takılarak bükülür.

El dokumalarında tezgah tipi, özellikleri ve sayıları açısından geçmişten günümüze önemli değişimler olmuştur. Örneğin, İzmir Tiredede Beledi tezgahlarının sayılarında azalma olmakla birlikte, farklı desenler dokuyan Beledi tezgahlarında da yok olma söz konusudur. Süleymanlı, Kelebekli, Bademli olarak farklı isimlerle bilinen Beledi tezgahlarından bugün geriye sadece Süleymanlı tezgahı kalmıştır. Diğerleri zaman içinde yok olup gitmiştir. Şu anda ilçede çalışır durumda yalnızca üç adet Süleymanlı tezgahı mevcuttur. Tezgahların bir tanesi Saim Bayrı'dan dokumacılık görevini devir alan Ethem Tıyırdak'ın evinde, diğeri atıl durumda olan, çalışmayan Tire Belediyesi'nin deposunda, üçüncüsü ise Tire Kız Meslek Lisesi'ndedir.

İzmir'in Ödemiş ilçesi, Birgi'de ise, Musa Nohutlu adında tek bir usta el tezgahı ile dokuma yapmaktadır. Tezgah, iki çerçeveli el dokuma tezgahıdır. Birgi'deki üç atölyede de dokumacılık otomatik, mekikli Bursa tezgahlarında, kendi tabirleri ile Kara Tezgahlarda yapılmaktadır. Bu atölyelerden Birgi İpek'te 3, Sem İpek'te 4, Mızrak İpek'te 5 kara tezgah vardır. Ödemiş'te Ödemiş İpek, Birgi de Mert İpek'te dokumalar otomatik tezgahlarda yapılmaya devam etmektedir. Ödemiş İpek'in kurucusu Halil Bayındır'a göre 1940'lı yıllarda Ödemiş/Birgi yöresinde 3250 adet el dokuma tezgahı varken, çağın değişen yaşam koşulları nedeniyle bugün el tezgahı ile dokuma yapan tek bir kişi bile kalmamıştır.

Muğla Yeşilyurt'ta ahşap olan el tezgahlarının tarakları ahşap, gücüleri ise iplikten idi. Bugün ise el dokuma tezgahları yine ahşaptır, fakat ahşap yerine demir tarak, iplik gücü yerine metal çubuk gücü kullanılmaktadır. Yine Yeşilyurt da 1960lı yıllara kadar sadece mekiği el ile atılan el dokuma tezgahı kullanılırken, 1960lı yıllarda devlet tarafından halka 30 adet çekme el tezgahı dağıtılmıştır.

Muğla Üzümlü'de dokumacılık çok sayıda el tezgahında yoğun olarak yapılırken, bugün çok az evde dokumacılık yapılmakta, evlerin çoğunda tezgahlar çalışmamakta, üstü örtülü ve de eşya yığılı olarak bir köşede yer almaktadır.

Tezgahlardaki değişimin en köklü olarak yer aldığı iki ilçe ise Denizli'nin Buldan, Babadağ ilçeleri ile Kızılcabölük beldesidir. Her iki ilçede de her evde mutlaka bir ya da iki adet el tezgahı bulunurdu. Bu sayı zaman içinde gittikçe azalmış, hatta el tezgahları kullanılmadığından yok olmuş, el tezgahlarının yerini yarı ve tam otomatik armürlü ve jakarlı tezgahlar almıştır. 1779 yılına kadar Buldan'da el tezgahlarında dokuma yapılıyordu. Bu tarihten sonra Buldan'ın Bucak olması ve Bucak Müdürü'nün çalışmaları ile, dokumacılığın gelişimi için çözümler aranmıştır. Bursa'dan ustalar getirilmiştir. Bu ustaların yardımı ile, mekiği boynuzdan, masurası kargıdan tezgahlarda 10 numaradan 20 numaraya kadar ipliklerle başörtüsü, peştamal, çarşaf gibi dokumalar yapılmıştır. 1910 yıllarında, Buldanlı Osman Say isimli dokumacı, İstanbul'da gördüğü çekme bir tezgahı Buldan'a getirmiştir (Sezgin, 1984, 324). Dokuma araç ve gereçlerinin günün

şartlarına göre düzenlenmesi ile, 1952 yılından başlayarak ilçe ve çevresinde motorlu tezgahlar kullanılmaya başlanmıştır. El tezgahlarının yerini motorlu tezgahlar almış, el tezgahları ile dokuma yapanların sayısı her geçen yıl azalmıştır. 1969 da el tezgahları ile dokuma yapanların sayısı 1900 iken, 1984 de bu sayı 1 500 lere, gittikçe azalarak 432 tezgaha kadar düşmüştür. Bugün Buldan'da aktif durumdaki el dokuma tezgahı sayısı 40-50 civarındadır. Motorlu tezgah sayısı fabrikalar haricinde evlerde var olanlar 2005 itibari ile 3200 idi. 180 tanesini jakarlı tezgahlar, geri kalanını armürlü tezgahlar oluşturmaktaydı. Günümüzde çalışan motorlu tezgah sayısında başta Çin tehditi olmak üzere, ekonomik nedenlerle azalma söz konusudur. Buldan'da bugün tezgah sayısı 1000 adet bile değildir (Erdoğdu, 2009).

Babadağ'da 1960lı yıllara kadar el tezgahlarında yapılan dokumacılık, bu yıllarda ilçeye elektriğin gelmesi ile birlikte yarı otomatik tezgahlarla yapılmaya başlanmıştır. 1980li yıllardan itibaren yarı otomatik tezgahlarla birlikte tam otomatik tezgahlar kullanılmaya başlanmıştır. İlçede bugün kayıtlı olarak armürlü ve jakarlı olmak üzere 5500 civarında dokuma tezgahı vardır. El dokuma tezgahının sayısı ise sadece beş adettir. Babadağ Belediyesi'nin kayıtlarına göre Babadağ'da 27 dokuma ve haşıl fabrikası bulunmaktadır.

Kızılcabölük beldesinde ise, Buldan ve Babadağ'da olduğu gibi beldeye ait sanayi sitesinde yer alan, kişilere özel atölyelerde dokumacılık, tam otomatik armürlü ve jakarlı tezgahlarda devam etmektedir. Evlerin altında ise çok az sayıda el tezgahı ile kara tezgahlarda da dokumalar yapılmaktadır. 1939 doğulu, Kızılcabölüklü dokumacı Ömer Kartoğlan'ın verdiği bilgilere göre, beldede, 1958 yılında elektrik gelişine kadar tamamen el tezgahlarında dokuma yapılmakta idi. Bu yıllarda 2500 hanenin 2000 tanesinde yaklaşık 2500 el dokuma tezgahı var iken bugün bu sayı 300 e inmiştir. 2010 Nisan ayı itibari ile Kızılcabölük içinde 200, köylerde 100 çekme el tezgahı yer almaktadır. El tezgahlarında dokumaya devam edilmesinin nedeni ise, Ömer Kartoğlan gibi dokumacığa gönül vermiş ailelerin el dokumacılığını yaşatma çabalarıdır. Yöreye özgün dokumaları ve de günün modasına uygun ürünlerin el müdahalesi gerektirenlerini çekmeli el tezgahlarında dokumaktadırlar. Beldede 1930 yılına kadar mekiği el ile atılan el tezgahları kullanılırken, 1930 yılında çekme el tezgahları kullanılmaya başlanmış, 1943 yılından sonra sadece iki kişi mekiği el ile arılan tezgahlarda dokuma yapmaya devam etmiştir (Kartoğlan, 2010).

Ege Bölgesi el dokumalarının motif ve desen özelliklerinde değişim süreci kendini, günün beğenilerine ve moda olgusuna uyum sağlama şeklinde göstermektedir. Motif ve desenlerde çok büyük farklılıklar görülmemekle birlikte beğeniler ve tercihler doğrultusunda bazı ürünler diğerlerine oranla daha fazla miktarlarda üretilmektedirler. Alıcı istekleri ve moda faktörü nedeniyle motiflerin

boyutlarında değişimler olmaktadır ya da benzer etkili desenler yapılmaya başlanmaktadır. Örneğin Muğla Yeşilyurt'ta dokunan kareli kumaşların kare düzenlemelerinde ve renk tercihlerinde günün modasına uyum sağlayan farklılaşmalar söz konusudur. Motif ve desenlerin oluşum aşamasında kullanılan malzemenin türü bile motif ve desenin görünümünde farklılıklara neden olmaktadır. Buldan'da da atkıda ipekle oluşturulan motifler floşla, pamukla yapılanlar orlon ya da akrilik iplikle yapılmakta, bu işlem de desenin görsel etkisini önemli ölçüde değiştirmektedir. En önemlisi doğal görünüm yok olmaktadır.

Kızılcabölük dokumaları içerisinde 'Kızılcabölük Tırnaklısı' gibi bugün hiç dokunmayan desenler yer almaktadır. Yöreyle ait, özellikle peştamalarda görünen desenler moda ve müşterinin beğenisine uygun biçimde değişim göstermişlerdir.

El dokumalarında değişim süreci renk açısından teknolojik gelişmelere bağlı olanlar hariç, motif ve desenlerle paralellik içindedir. Bölgede ilçelerin kendilerine özgü renklerinin yanı sıra, yine günün beğenilerine ve modasına uygun renkler zaman içinde kullanılmaya başlanmıştır. Yöreyle özgü motif ve desenler özgün renkleriyle birlikte moda renklerle de dokunmaktadır.

İpliklerin boyanma yöntemlerinde teknolojik gelişmelere ayak uyduran değişimler söz konusudur. İplikler geçmişte doğal boyalarla elyaf halinde boyama ile ya da ipliklerin çile halinde geleneksel usullerle boyanması ile renklendiriliyordu. Bugün ise bu tür boyama usulleri neredeyse yok denecek kadar azdır. İplikler fabrikalarda, modern teknoloji ile kimyasal boyalarla renklendirilmektedir. Kimyasal boyalar sayesinde çok renkliliğin elde edilebilmesi beğenilerin arttığı alıcı kitlesine kolay hitap edebilmeyi sağlamaktadır. Boyama işlemini kendisi yapan dokumacı ise doğal boya yerine anilin ve diğer kimyasal boyarmaddeleri kullanmaktadır. Doğal boyalar ile boyama tarihe karışmak üzeredir.

El dokumalarının ahşap el tezgahlarında dokunmaları nedeniyle; sıklık, iplik düzgünsüzlüğü, motif boyutlarındaki farklılıklar açısından değişkenlikler olduğundan, satışı arttırmak amacıyla gelişen teknolojiye ayak uydurarak otomatik tezgahlara geçilmiştir. Elde dokunan ürünlerin örnekleri asıllarına sadık kalınarak otomatik tezgahlarda dokunmaya başlanmıştır. Otomatik tezgahlarda dokunan ürünlerde hata oranı azalmakta, uygulanan bitim işlemleri ile dokumalar daha yumuşak ve çekme oranı düşük olabilmektedir. Bitim işlemlerinde kullanılan kimyasallar düşünüldüğünde ise, el dokumalarının sağlık açısından uygunluğu eskiye oranla azalmış ve değişim göstermiştir. Öte yandan dokunan ürünler desen, renk açısından aynı ya da benzer olsa da, görsel olarak el dokuması ürünlerden farklı bir görselliğe sahip olmakta, el dokumasının doğallığı yok olmaktadır.

Kalite açısından dokumaların boyutlarında da değişimler olmuştur. El tezgahlarında daha dar enlerde ve az metrajda dokunan ürünler yarı ve tam otomatik motorlu tezgahların kullanılmasıyla çeşitlilik göstermiş, tezgah enlerinde dokumalar üretilmiştir. Tezgahların eni genişledikçe dokumaların da enleri genişlemeye başlamıştır. Örneğin Babadağ'da dokumaların enleri 90 cm ile 220 cm arasında değişim göstermektedir. Babadağ'da kalite açısından farklı bir gelişimde oluşmuştur. Yöre dokumalarının üretimlerindeki azalma ile tüccara ham bez dokuyan dokumacıların, zaman içinde ürünlerinin kalitesinde günün koşullarına ve talebe göre değişim olmuş ve ham bez yerini baskılı ürünlere bırakmıştır. Babadağ aynı zamanda ilk kalite kontrolün yapıldığı ilçe olup, Türkiye'deki ilk TSE belgeli tekstil ürünleri Babadağ'a aittir.

Değişim süreci el dokumalarının türlerinde de kendini göstermektedir. Bazı dokumalar tamamen yok olmakla birlikte günün koşullarına göre şekil değiştiren ve üretimleri yeni başlanan ürünler de söz konusudur. Örneğin Denizli Babadağ'da 60lı yıllara kadar 60 – 70 çeşit farklı türde dokuma üretilirken bugün bu sayı yok denecek düzeye gelmiş, üretim kimlik değiştirerek ham bez, baskılı bez (çarşaf benzeri), havlu ve benzeri türde ev tekstili ürünlere geçiş yapmıştır.

Diğer ilçe ve yörelerde de üretim, geleneksel kapsamda peştamal, ipek mendil, üstlük, başörtüsü gibi dokuma türleri ile birlikte masa örtüleri, dekoratif amaçlı örtüler, ev tekstili amaçlı diğer ürünler ile giysi olarak özellikle buluzluk ve gömlekliklere yönelim olmuştur.

Kullanım alanındaki değişim üretim alanı ile paralellik göstermekle birlikte, geleneksel tarzda üretilen dokumalar çeyizlik ve kendi gereksinimleri için başörtüsü, önlük, üstlük gibi bilinen kimlikleri ile kullanımlarının yanı sıra, tüm bu ürünlerin hepsi dekoratif ve turistik amaçlı kullanılmaya başlanmıştır ve bu kullanım gün geçtikçe yaygınlaşmaktadır.

Özetle; ev tekstili için dokunanlardan giysiler, giysilik olarak dokunanlardan ev tekstili ürünleri yapılmaktadır. Sehpa örtülerinin şal olarak, şalların sehpa örtüsü olarak kullanımları gibi...

El dokumalarındaki en can alıcı değişim süreci ise sayıları her geçen gün azalan dokuma ustalarında yaşanmaktadır. Dokuma ustalarının sayıları değişen ekonomik dengeler, maddi yetersizlikler, dokumaların beklenen kazancı sağlamamaları ve bu nedenle dokumacılık işinin diğer kuşaklara öğretilmemesi nedeniyle azalma göstermektedir. Yeni kuşak özellikle kazanç yetersizliği nedeniyle ya okumayı tercih etmekte ya da kazanç getirecek, geçimini sağlayacak başka iş kollarına yönelmektedir.

Örneğin Ödemiş merkezde el dokumacılığı yapan bir tek dokuma ustası bile yoktur. 2005 itibari ile Birgi'de 28 yaşındaki Musa Nohutlu ipek mendil dokurken, bugün o da dokumacılık işini bırakmıştır. Babasından öğrendiği

dokumacılığı Kaymakamlık ve Belediye aracılığı ile Bursa'dan ipek kozası temin etmiş, ipliğini kendisi kozadan sağarak ipek mendil dokumuş, dokuduklarının bir kısmını koza karşılığı vererek, kalanını da Ödemiş Kadınlar Pazarı'nda satmıştır. 2005 yılında Nohutlu, 5 – 6 yıl öncesine kadar yörede ipek mendil dokuyan 7 - 8 usta olduğunu, ekonomik nedenlerle mendil dokumayı bıraktıklarını söylemektedir.

Tire'de Beledi ustası Saim Bayrı da tek kalan ustalardandır. Kaymakamlık ve Belediye Saim Bayrı'ya Beledi dokumasını öğretmek için bir çırak vermiştir. Tezgahını 2005 yılında Tire Belediyesi'ne devreden Bayrı, tezgahın yerleştirildiği belediyeye ait eski bir konakta 31 yaşındaki Ethem Tıyrıdak ile bir süre dokuma yapmaya devam etmiş ve altı ay içinde işi tamamen Tıyrıdak'a devretmiştir. Daha sonra tezgah, yukarıda da belirtildiği gibi, belediyenin bir deposuna taşınmıştır. Saim Bayrı'nın Beledi Dokumacılığını sürdürmesi 1981 yılında zamanın Tire Kaymakamı sayesinde devlet desteği ile gerçekleşmiştir. Bugün Tire'de Beledi dokumacılığını Ethem Tıyrıdak kısıtlı imkanlarla devam ettirmektedir. Çünkü Tire Belediye'ne bağlı olarak dokumacılığı sürdüren Tıyrıdak, belediye tarafından çoğunlukla belediyenin fırınında görevlendirilmektedir.

Buldan da ise tek kalan ustalardan biri de ipek peştamal dokuyan Habip Dışkaya dır. Bursa'dan temin ettiği ipeği kozadan eşi ve beraber çalıştığı bir yardımcı ile birlikte kendi sağan, bulabildiği taktirde doğal boya ile ya da kimyasal boyalarla kendisi boyayan Habip Dışkaya'nın ne çocukları ne de torunları bu işi öğrenmeye yönelmemişlerdir.

El dokumalarını dokuyan ustaların sayılarının yok denecek sayıda azalmaları, değişen yaşam koşulları nedeniyle tekstillerdeki tercihlerin günün anlayışına ve modaya uygun ürünlere kayması, el dokumalarının üretim biçimlerinde de değişimlere neden olmuştur. Bu amaçla dokumacılık, ev üretimlerinden kooperatiflere, devlete bağlı el sanatı merkezlerine ve konunun önemini kavrayan ve el dokumalarının yok olmaması için mücadele eden özel kuruluşlara kaymıştır. Dokumacılık bu merkezlere kurulan tezgahlarda dokuma ustaları tarafından yapıldığı gibi, kendi evlerindeki tezgahlarda bu merkezlere dokuma yapan dokumacılar da kooperatif ve merkezlere dahildir. Dokumacılık alanında kooperatifleşme Denizli Buldan ve Babadağ ile Muğla merkez ve Muğla Yeşilyurt'ta dikkati çekmektedir. Buldan'daki el sanatları merkezi 27 Nisan 1927 yılında yörede kaybolmakta olan el dokumacılığını yeniden kaldırmak amacıyla kurulmuştur ve halen de çalışmalarını devam ettirmektedir. Aynı amaçla Muğla merkezde MELSA, Yeşilyurt da YİDEKO kurulmuştur. YİDEKO bir süre sonra ekonomik çatışmalar yüzünden kapanmıştır. Onun yerine bu görevi iki özel kuruluş üstlenmiştir. Bunlardan birisi Zeynep Karacan'ın atölyesi Karacan Yöresel El Dokumaları Merkezi'dir.

Üretimin fabrikalara kayması ve evlerdeki tezgahların otomatikleşerek belirli fabrikalara fason olarak üretim yapılması ise tamamen kazanç amaçlıdır.

El Dokumalarının Kaybolma Nedenleri

El dokumalarının yukarıda sözü edilen merkezler dışındaki merkezlerde sadece bez dokunması ya da tamamen yok olmaları değişimin nedenlerinden farklı değildir. Yaşam koşullarının farklılaşmasıyla birlikte eğitimin önemi artmış, aile fertleri içinde çocuklar dokumacı olma yerine okumayı tercih etmişlerdir. Ekonomik koşulların ağırlaşması, çağın gereği olarak yeni ve modern ürünlere talep el dokumacılığının eskisi gibi kazanç sağlamamasına neden olmuştur. Bu nedenle bir grup aile fertleri de babadan, dededen, anneden dokumacılık öğrenme yerine kendisine daha iyi kazanç getirecek farklı iş kollarına yönelmişlerdir.

Zaman içinde yeni kuşaklara aktarılamayan ya da ekonomik yetersizliklerle malzemesi temin edilemeyen ve de yeterince Pazar bulamayan dokumacılık pek çok yörede kaybolup gitmiştir.

Ürün bazında kaybolmalar da benzer kökenle, kaybolan ürünlerin günün koşulları nedeniyle tercih edilmemeleri, yerine yeni ve modern ürünlere bırakmaları nedeniyledir.

Sonuç

El dokumalarının kaybolmaya yüz tutmaları ve var olanlarının köklü bir değişime uğramalarının nedenleri yukarıda tekrar tekrar üzerinde durulduğu gibi, kültürel farklılaşmalar, sosyo-ekonomik değişimler, teknolojik gelişmelerdir.

Tüm bu nedenler sonucunda, el dokumalarının satışında ilk aşamada pazardan manifaturalara geçilmiş ve bu süreç değişimi hızlandırmıştır. 1970li yıllarda ev tekstili alanında mefruşat, giyimde hazır giyim mağazaları dönemi ve bu amaçla üretim başlamıştır. Bu da beraberinde tekstillerin geleneksel tarzda üretimiyle beraber günün anlayışına ve tercihine uygun üretimlerini getirmiştir. El dokumalarının zaman, emek ve sabır isteyen kısıtlı üretimleri yerini gelişen teknoloji ile çabuk üretilen aynı ve farklı ürünlere bırakmaya başlamıştır.

Bun tür bir değişimde, aynı zamanda, hem beğenilerin farklılaşması hem de zamanın önemi nedeniyle pratik ve kolay temin edilip bakımı da kolay olan ürünlerin tercih edilmesinin payı büyüktür.

Bu değişim etkisini özellikle yok olmalarının önlenmesi amacıyla geleneksel anlayışla üretilen el dokumalarında da göstermiştir. Ne yazık ki yok olmalarının önlenmesi konusunda sarf edilen çabalar çok da yeterli olmamaktadır. Tüm Türk el dokumaları için geçerli olduğu gibi, Ege Bölgesi Geleneksel El Dokumalarının yok olmasının önlenmesi için, öncelikle kamu ve özel kuruluşlar ile üniversiteler işbirliği içerisinde olmalıdır. Örneğin, üniversitelerin ilgili bölümde

bu alanda araştırma projeleri yapılmalı, geleneksel el tezgahları üniversitelere kurularak, bu alanda eğitimler verilmeli, var olanlar geliştirilmelidir.

Üreticilere hammaddeyi yörede üretme (ipek ve pamuk gibi), makine sayılarını arttırma, Pazar bulma konusunda devlet desteği verilmeli, kooperatifleşme desteklenerek bir bütün olarak hareket etmeleri sağlanmalıdır.

6.10.2005 tarihinde (10/128) Esas Numaralı Meclis Araştırma Komisyonu'nun gerçekleştirdiği 'Geleneksel Türk El Sanatları Üretici ve Sanatkarların Sorunlarının Araştırılarak, El Sanatlarının Geliştirilmesi, Korunması ve Gelecek Kuşaklara Aktarılması için Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Raporu'nda da genel kapsamda el sanatları konusunda da değinildiği gibi, Kültür Bakanlığı, üniversiteler, vakıflar v.b. kamu kurum ve kuruluşlarının desteğiyle ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımların gerçekleştirilmeli, tasarım, üretim, pazarlama açısından desteklenmelidir (Önlü, 2008, 329).

Ege Bölgesi El Dokumaları örneğinde, el dokumalarımızın kaybolmalarının önlenmesi sadece yukarıdaki üç maddeyle sınırlı değildir. Aynı bir araştırma konusu kapsamında yer alan bu konu, değişim süreci ve bu süreçte meydana gelen olumlu olumsuz değişkenler doğrultusunda sayıları artarak çeşitlilik gösterecektir.

Kaynaklar:

- ACAR, Sedef, (2007). 'Geleneksel Dokuma, Tasarım ve Tanıtım Üçgeninde Kızılcaabölük Dokumaları', **Uluslar arası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu**, Denizli, Fakülte Kitabevi Baskı Merkezi.
- ERTEKİN, A.Levent, (2006), **Beledi Dokuması**, İzmir, Etki Matbaacılık.
- KAZICIOĞLU, Nuray, 'Üzümlü Örneğinde Yaşanan El Sanatlarındaki Bozulma Nedenleri ve Çözüm Önerileri', **Kamu ve Özel Kuruluşlarla Orta Öğretimde, Üniversitelerde El Sanatlarına Yaklaşım ve Sorunları Sempozyumu Bildirileri, 18 – 20 Kasım 1992**, İzmir, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları:201, Ankara, 1994.
- ÖNLÜ, Nesrin, (2008). 'Hatay İli, Harbiye ve Samandağı'nda İpekli Dokumacılığın Günümüzdeki Durumu, Sorunları, Geliştirilip Tanıtılmasına Yönelik Çözüm Önerileri', **Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Güzel Sanatlar etkinlikleri Bildirileri**, Antalya, Akdeniz Üniversitesi Yayını No:SM6.

ÖNLÜ, Nesrin, (2008). 'Kızılcabölük Dokumalarında Değişimin Nedenleri, Geliştirilip Yaşatılmasına Yönelik Çözüm Önerileri', Yayınlanmamış Bildiri, Kızılcabölük, Denizli, **Kızılcabölük Geleneksel Dokumalar Sempozyumu, 28-30 MAYIS, Pamukkale Üniversitesi Denizli Meslek Yüksekokulu ve Kızılcabölük Belediyesi.**

ÖZBEL, Kenan, **Beledi Dokumaları**, El Sanatları XIV, Klavuz Kitaplar XXV, C.H.P. Halkevleri Bürosu.

ÖZTÜRK, İsmail,(2007). **Dokumaya Giriş (Halı, Düz Dokumalar ve Dokuma Kumaşların Üretim Teknikleri)**, Ankara, Mor Fil Yayınları.

ÖZTÜRK, İsmail ve Kavcı, Esra,'Beledi ve Eham Dokumalarının Özellikleri ve Günümüzde Kazandığı Yeni İşlevler',**III. Ulusal El Dokumalarına Yaklaşım ve Sorunları Sempozyum Bildirileri**, 2000, Konya.

ÖZTÜRK, İsmail ve Kavcı, Esra,'Beledi ve Eham Dokumalarının Özellikleri ve Günümüzde Kazandığı Yeni İşlevler',**Motif Dergisi**,, 2000.

SEZGİN, Şerife, 'Geleneksel Yeşilyurt Dokumalarının Günümüz Koşullarında ve Anlayışında Yeniden Değerlendirilmesi', **Türkiye'de El Sanatları Geleneği ve Çağdaş Sanatlar İçerisindeki Yeri Sempozyum Bildirileri**, Kültür Bakanlığı Yayınları:1861,Ankara, 1997.

SEZGİN, Şerife, Buldan Dokumaları ve İşlemeleri', **I.Ulusal El Sanatları Sempozyumu,18-21 Kasım 1981, İzmir**,Dokuz Eylül Yayınları,İzmir, 1884.

Özel Görüşmeler:

Ömer Kartoğlan ile görüşme, Teknik Tekstil, Kızılcabölük, 2008 / 2009 / 2010.

Saim Bayrı ile Görüşme, Tire, 2005/ 2007/ 2009.

Ethem Tıprırdak ile Görüşme,Tire, 2009.

Zeki Mert ile görüşme, Mert İpek, Ödemiş-Birgi, Ağustos 2005.

Eyüp Bayındır ile görüşme, Ödemiş İpek, Ödemiş, Eylül 2005

Zeynep Karacan ile görüşme, Karacan Yöresel El Dokumaları Merkezi, Yeşilyurt,Eylül 2005

Musa Nohutlu ile görüşme, Birgi, Ağustos 2005

Sem ipek, Birgi İpek, Mızrak İpek ile görüşme, 2005.

Habip Dışkaya ile görüşme, Mart 2005

İnternet Siteleri:

Erdoğan,Ahmet,'Buldan Kumaşı Zaman Direniyor',7 Temmuz 2009, www.ekotrent.com, Erişim:06 06 2010

Öztürk, İsmail, 'El Sanatlarının Günümüzdeki Sorunları ve Öneriler', **Köşe Yazıları**, 17 01 21010, <http://www.traditionalhandcrafts.com/14-koseyazi-El-Sanatlarinin-Gunumuzdeki-Sorunlari-Ve-Oneriler.html>, Erişim:06 06 2010
<http://www.odemiskentkonseyi.org/projeler/108-geleneksel-ipek-bocekciligini-tesvik-ve-gelistirme-projesi.html>, Erişim: 06 06 2010
<http://www.odemisipek.com.tr/hakkimizda.html>, Erişim: 06 06 2010
www.denizliso.org.tr, Erişim: 23 08 2005
www.byegm.gov.tr, Erişim:25 08 2005
www.basiad.net- Erişim:23 08 2005
www.fethiyelife.com, Erişim: 23 08 2005
www.pamukkale.gov.tr, Erişim: 23 08 2005
www.mugla-turizm.gov.tr, Erişim: 23 08 2005